

ŽELJKO KARLAULA, *POVIJEST GAREŠNICE GAREŠNIČKO SREDNJOVJEKOVLJE – VOJNA OPĆINA – SLOBODNI GRAD, MERIDIJANI, GAREŠNICA, 2025.*

Novom knjigom *Povijesti Garešnice* iz serije knjiga o gradovima Bjelovarsko-bilogorske županije autor skoro završava ciklus povijesti gradova te županije (ostaje samo povijest Grada Čazme). Knjiga je plod dosadašnjeg ustrajnog rada na povijesti županije Bjelovarsko-bilogorske i nije slučajno i brzo nastala nego kroz desetljeća dosadašnjeg rada. Može se reći kako su spoznaje o povijesti tog prostora pa tako i gradova rasle kako se autor razvijao i rastao.

Strukturno sadržaj knjige čini sedam poglavlja raspoređenih kronološki od najstarijih vremena do danas. Poseban dodatak na kraju su slike moderne Garešnice, sažetak, kratice, kazalo imena, popis izvora i literature i životopis autora.

U predgovoru autor ističe zašto se odlučio za pisanje te četvrte po redu knjige o gradovima Bjelovarsko-bilogorske županije. Osim toga što je do sada o tom gradu napisana samo jedna (relativno stručna) knjiga, razlog je da sustavnog povijesnog prikaza do sada nije bilo. Dalje navodi kako je prikupljanje građe za tu knjigu trajalo više godina, čini mi se i desetljeća od Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, preko Državnog arhiva u Bjelovaru, Arhiva zagrebačke nadbiskupije, Arhiva Bjelovarsko-bilogorske biskupije, Arhiva Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Središnjeg vojnog arhiva Ministarstva obrane Republike Hrvatske, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Hrvatskog školskog muzeja, Muzeja Moslavine, arhiva pojedinih samostana i rimokatoličkih župa, privatnih zbirki Dragana Kovačevića i Željka Labudića, te rukopisa u privatnom posjedu autora i njegovih privatnih zbirki, Arhiva Jugoslavije u Beogradu, Mađarskog državnog arhiva u Budimpešti, Ratnog arhiva u Beču, Hrvatske knjižnice i čitaonice »*Đuro Sudeta*« u Garešnici, brojne novine, intervjuje i internetsko međumrežje. Tome svakako treba pridodati i brojnu literaturu i korištene znanstvene članke koji govore o širini pristupa pisanju ove knjige. Knjiga prostorno zahvaća šire područje Garešnice jer su se kroz povijest mijenjali administrativno-upravni ustroji, a neka se razdoblja ne mogu dobro razumjeti bez šireg prostornog obuhvata. Te administrativno-upravne promjene prikazuje tijekom povijesti za razumijevanje takvog pristupa. U kronološkom pogledu Karaula posebno je izdvojio tri najznačajnija razdoblja povijesti Garešnice koja je naveo i u naslovu knjige: *garešničko srednjovjekovlje, vojna općina* u vrijeme Vojne krajine i *slobodni grad* poslije razdoblja Vojne

krajine. Sva ta razdoblja u tekstu i sadržaju dodatno su raščlanjena, sadržajno i metodološki dodatno obrađena, što knjizi daje značaj prvog sustavnog rada povijesti Garešnice do sada.

Prvo poglavlje knjige nosi naslov: *Garešničko područje do uspostave Vojne krajine*. U prvom dijelu poglavlja Karaula govori o prapovijesnom razdoblju i nalazima toga doba u i oko Garešnice od kamenodobnih starčevačke kulture do korenovske, lasinjske, potom bakrenodobnih kulturnih nalaza do brončanodobnih i nalaza željeznog doba, nalaze kojih ilustrira lijepim fotografskim i grafičkim prikazima. Potom prelazi na predrimsko i rimsko doba od kada su s ovoga područja poznati najstarija poznata panonska plemena: *Osariati, Iasi* i *Colapiani*. Po osvajanju Rimljana isti prostor upravno stavljaju u provinciji *Pannoniu Superior*, a pronalasci brojnih novaca rimskih careva i drugi materijalni ostatci govore o životu u tom periodu na ovome prostoru gdje se kao najznačajnije naselje izdvaja *Aquae Balissae* koje je bilo na putu od Stare Gradiške prema Virovitici i Budimpešti.

Iako je seoba naroda izazvala velika razaranja i na ove su prostore došli posve drugi narodi, putovi i naselja izgrađeni u doba Rimljana većim su se dijelom očuvali i na razne načine održali bližu i dalju mrežu naselja, a tako i materijalnih i pisanih ostataka iz vremena ranoga srednjega vijeka. U tom smislu Savsko-dravsko međurječje u tom je vremenu pod vlašću i utjecajem prvo Franaka, potom Nijemaca i na kraju Mađara, dok je politički utjecaj Hrvata bio manjeg značenja. U tom je smislu posebno značajan dolazak Mađara koji svoju političku organizaciju stvaraju preko organizacije rimokatoličke crkve i njezine organizacije najznačajnijih administrativno-upravnih jedinica – župa. U tom će pogledu osobito važan biti osnutak *Zagrebačke biskupije* (i Zagreba) 1093. Tada i nešto kasnije tijekom XII. i XIII. st. dolazi i do novog naseljavanja i kolonizacije ovoga prostora koji nam se očuvao u osnivanju prvih većih crkvenih posjeda: *Dubrave, Ivanića* i Čazme. S tom kolonizacijom, političkom, gospodarskom i vjerskom organizacijom dolazi i do organiziranja prvih župa Zagrebačke biskupije koji je očuvan u *Popisu iz 1334.* kada je Garešnica pripadala arhiđakonatu *Gessa* (Geša). Autor daje ilustrativne tablične prikaze desetinskih podavanja toga arhiđakonata iz kojih se može vidjeti gospodarski razvoj i promjene toga područja u to vrijeme. Politički Garešnica je pripadala tada velikoj

Križevačkoj županiji (danas i Koprivničko-križevačka i Bjelovarsko-bilogorska). Krajem XII. st. (1181.) prvi se puta u povijesnim izvorima javlja župa Moslavina kao poseban politički i upravni teritorij oko Moslavačke gore koji će kasnije cijelom tom prostoru dati ime. Iz toga vremena je nastanak i srednjovjekovnih trgovišta kao posebnih gospodarskih, pravnih, društvenih i političkih jedinica kao što su *Garić*, najveći i najznačajniji u Moslavini, Sveti Jakob, Garignica-Trnovitica, Sveti Tomaš i Latkovina, a na plemićkim posjedima: Sveti Andrija (sela Kajgana i Begovača) i Novi Dvori, a tu je i nekoliko velikih vlastelinstava iz kojih se kasnije razvijaju trgovišta i gradovi Moslavine. Posebno je vrijedan tablični prikaz popisa župa Čazmanskog arhiđakonata iz 1334. i 1501. kojem su pripadale i župe oko Garešnice gdje se može vidjeti nastajanje i nestajanje župa i prema tome naseljavanje i razvoj. Prostor današnje Garešnice bio je u XIII. st. dio posjeda *Lokouc/Lukavec* (Garešnica) koji je osim tekstualno prikazan i kartografski, a autori se razlikuju u točnom određenju lokacije toga posjeda. Između najznačajnijih feudalnih, plemićkih i velikaških obitelji koje su vladale na ovim prostorima izdvajaju se: Batthyany-Bačani i Ivan od Paližne.

Već krajem XV. st., a posebno u XVI. st i na ova područja dolaze Osmanlije koji ova područja osvajaju do 1556. Prije toga područje je napustilo hrvatsko stanovništvo i prostor je bio nenastanjen. Osmanlije prostor organiziraju u sandžak *Začasna* (Čazma) kao svoju vojnu krajinu. Dok je prostor do tada naseljen uglavnom katoličkim Hrvatima, sada ga naseljavaju i katolički i pravoslavni Vlasi, muslimani ponajviše u gradovima i protestanti. Kao granični prostor na njemu se nastavlja dugogodišnji sukobi i ratovi zbog čega je razvoj i s jedne i s druge strane granice slabo naseljen. Novina je naseljavanje stočarskih Vlaha i s jedne i s druge strane granice u brdskim, planinskim dijelovima pa na osmanlijskom prostoru u tim dijelovima nastaju i neka nova naselja. Poslije stoljeće i pol osmanlijske vladavine krajem XVII. st. dolazi do Velikog bečkog rata (1683. – 1699.) u kojem se već na njegovom početku oslobađaju i dijelovi Moslavine i postaju dio Habsburške Monarhije koja na njemu organizira svoju Vojnu krajinu koja će biti. Poslije prelaska velikog dijela Vlaha u Varaždinski generalat (»Mala Vlaška«) u drugoj polovici XVIII. st. dolazi do nove kolonizacije ovoga prostora brojnim narodima Habsburške Monarhije uslijed čega nastaje šarolika narodnosna slika ovoga prostora do danas. Iz ovoga je vremena (1706.) i prvi spomen imena Garešnice kao malog sela rimokatoličke župe Stara Ploščica, a 1710 se spominje kao *Garicznicza* dodijeljena župi Tomašica. Tada počinje intenzivnije naseljavanje, a između 1740. i 1780. u naselju se grade ključne vojne zgrade za 2. garešnički satniju. Sredinom tog stoljeća

gradi se i nova zidana crkva Pohoda Blažene Djevice Marije što dodatno govori o rastu i razvoju naselja. U tome vremenu nastaju i brojne pravoslavne parohije (župe) koje vode brigu o novodoseljenom pravoslavnom stanovništvu toga prostora, a onda se tu pojavljuje i problem unijatske crkve i unijaćenja što je u knjizi objašnjeno.

Drugo poglavlje naslovljeno je: *Vojna općina Garešnica u razdoblju od 1768. do 1872. godine* govori o vremenu kada je Garešnica bila jedna od općina u Vojnoj krajini i periodu kada je Garešnica dio Vojne krajine, obrambenog sustava Habsburgovaca prema Osmanlijama. Već u prvoj polovici XVIII. st. zbiva se preustroj Vojne krajine koji je završen 1749. kada su ukinute kapetanije, a ustrojene dvije pukovnije: Varaždinsko-križevačka sa stožerom u Križevcima i Varaždinsko-đurđevačka sa stožerom u Đurđevcu. Križevačku pukovniju činilo je šest satnija, među kojima je bila *I. satnija garešnička* pod kojom su bile postaje u Tomašici, Kajgani, Dišniku, Palešniku, Pašijanu, Popovcu, Prokopu, Mlinskoj i Čakovcu. Zbog ovih promjena koje su bitno smanjile krajiška prava i povlastice doći će i do buna krajišnika, ali sve će one biti brzo ugušene. Tada 1756. počinje i gradnja novog vojnog središta i grada Bjelovara, a nekadašnja vojna granica na Ilovi sada postaje granica Vojne krajine i požeške županije. Brojni su ratovi koje je tadašnja Habsburška Monarhija vodila u XVIII. st. u Europi u kojima su sudjelovali i Garešničani bili su ratovi s Osmanlijama, Francuzima, Prusima, a u njima su se istakli i vojnici iz Garešnice, a sudjelovali su i u Napoleonovim ratovima gdje su se također istakli. Krajem XVIII. st. država uvodi sve više poreza što dodatno slabi položaj krajiških vojnika i povećava njihovo nezadovoljstvo. Poljoprivredna proizvodnja se povećava, iako se zemljišni posjed po obitelji smanjuje što govori o intenziviranju korištenja tla. Ono što je važno da krajiška uprava u to vrijeme stvara zbijena naselja jer traži da se do tada razbacane kuće zbijaju, pa tako nastaje struktura i izgled naselja kakav je danas. Sama Garešnica i tada se pojavljuje u malo izvora, ali pod nazivom Donja Garešnica, ali iz toga vremena su prvi zemljovidni na kojima je prikazana. Poslije 1840. središta satnija postupno se pretvaraju u trgovačko-gospodarska u skladu se reformama Marije Terezije. Prema najstarijem službenom popisu stanovništva u Hrvatskoj Garešnica kao mjesto ima 835. stanovnika, a kao općina 15 425. I tada sve do razvojaćenja Vojne krajine Garešnica je primarno poljoprivredno naselje, a ukidanje Vojne krajine izazvalo je strah kod većine stanovništva koji su bili vojnici, pa ponovo dolazi do buna, ali bez većeg utjecaja i značaja. No već prema prvom popisu iz 1880. Garešnica ima 876 kuća u kojima živi 4 479 stanovnika što je znatno povećanje. Ilirski pokret je imao mali utjecaj, dok je znatno veći imao izbor predstavnika u

Hrvatski sabor 1848. kada je Križevačka županija izabrala četiri svoja zastupnika.

U trećem poglavlju: *Garešnica nakon sjedinjenja s civilnom Hrvatskom do kraja Prvog svjetskog rata* autor govori o kratkom, ali značajnom razdoblju za Garešnicu njezina izlaska iz vojnih struktura i ulaska u strukture civilne Hrvatske. Potpuno i konačno razvojačenje Varaždinskog generalata bilo je 7. kolovoza 1871., a već 28. prosinca 1871. održana je izabrana Skupština Bjelovarske županije i predstavnici za Hrvatski Sabor. Novu Bjelovarsku županiju činilo je osam kotareva, a kotar Garešnica bio je jedan od njih s političkim i kotarskim uredom u Garešnici. Površina mu je bila 911 milja, a imao je 17 867 stanovnika. Poreski ured za kotar bio je u Hercegovcu, kotarski sud u Kovačici, a financijska straža u Garešnici. Kako su predstavnici narodnjaka u svim kotarevima, pa tako i u Garešnici teško porazili unioniste, to je to postalo novi problem za ugarsku vladu jer je time izgubila većinu i u Hrvatskom Saboru. Zato su unionisti već u siječnju 1872. raspustili Sabor i održali nove izbore krajem svibnja, ponovo je pobijedio narodnjački kandidat, pa su u Garešnici tek na izborima 1875. pobijedili unionisti, a na nacionalnoj razini i dalje su pobjeđivali narodnjaci.

Bjelovarska županija podijeljena je na dvije podžupanije: Bjelovar i Križ, a Garešnica je bila jedna od 11 upravnih općina Kriške podžupanije, dok je bilo 13 političkih općina. Županija se tada počinje razvijati u skladu s razvojem industrijsko-kapitalističkog društva pa je naseljavaju stručnjaci raznih struka, a počinje i značajniji razvoj školstva. Dok se gradovi tada razvijaju u skladu s europskim gradovima, sela su odvojena i zatvorena i žive prema pravilima predajne seoske kulture. U Bjelovaru se reformira i modernizira Kraljevski sudbeni stol, poštanski uredi, pa i u Garešnici, upravni kotarevi i njihova sjedišta, prema čemu je Garešnica kotar s četiri općine: Garešnica, Berek, Hercegovac i Vukovije. Na općini djeluje jedan liječnik kirurg i šest primalja, općinski načelnik koji je ujedno i mjesni sudac, u općini je jedan javni bilježnik, blagajnik, mjesni župnik je i školski nadzornik, upravitelj Kotarskog suda je pristav I. razreda, a u sudu su i pristavi II. razreda te je općina imala i zatvor koji je vodio uznički nadziratelj. Sajmovi su se održavali tri puta godišnje: 20. lipnja, 2. srpnja i 2. studenoga, a od 1887. u Garešnici je i gruntovni ured, a te je godine imenovan i prvi povjerenik Matice hrvatske, izgrađena prva školska zgrada. Garešnica je i preustrojem iz 1886. ostala jedan od osam kotareva Bjelovarske županije. Proces modernizacije krajem XIX. st. prate i migracije stanovništva u kojima se domaće stanovništvo iseljava, a doseljava novo stanovništvo iz Austro-Ugarske koje čine Nijemci, Česi, Mađari, Slovaci Talijani i drugi, stvarajući tako mozaik naroda i kultura. Tad počinju svoje djelovanje vatrogas-

ci, brojne kulturne i društvene udruge, pisci i književnici, a razvija se i novo političko djelovanje i agitacije političkih stranaka.

U političkom životu do kraja XIX. st. najznačajnija je borba između mađaronskih unionista i pravaša i narodnjaka koje početkom XX. st. zamjenjuje Hrvatsko srpska koalicija. Svakako najznačajnije je 1903. odlazak bana Khuena Hedervarya s vlasti poslije 20-godišnje vladavine i pojava Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS). U 1876. godini tri općinska naselja imaju približno isti broj stanovnika: Garešnica 4 535, Berek 4 450 i Hercegovac 4 314. No i dalje je to primarno poljoprivredni kraj s nešto razvijenijim obrtima i ponekim trgovcem, a krajem XIX. st. grade se i ceste. Za razvoj moderne poljoprivrede jedan od problema bile su kućne zadruge kojih je raspodjela počela krajem XIX. st., ali je sporo teklo, a u tom vremenu najveći razvoj ima govedarstvo po čemu je taj kraj bio donedavno poznat. Od 134 škole u Bjelovarskoj županiji, njih 19 bilo je u kotaru Garešnica. Početkom XX. st. otvaraju se i prve tvornice kao što su ciglane, paromlinovi i drugi manji pogoni. U školstvu pored škola na hrvatsko-srpskom jeziku javljaju se i škole na njemačkom, mađarskom i drugim jezicima naseljenih naroda. Od društava nastalih u tome vremenu treba spomenuti *Narodnu štedionicu* u Garešnici, *DVD Garešnica* i *Hrvatski sokol*. Prva je škola u Garešnici izgrađena 1827. koja je 1868. izgorjela, da bi nova bila izgrađena 1887., a u knjizi je posebno obrađen Martin Humljan, osnivač *Društva za poljepšanje Garešnice* 1912., a već 1910 osnovan je i Odbor za gradnju željeznice Pavlovac – Hercegovac – Garešnica, no pruga će 11. lipnja 1913. doći od Bjelovara preko Velikog Grđevca, i Velike Pisanice. U ovom dijelu obrađen je i Hrvatski narodni pokret 1903., rimokatolička župa u Garešnici, pravoslavni hramovi i crkve i nastanak i razvoj Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS). Posebna cjelina je Veliki ili Prvi ili svjetski rat u kojem je Garešnica činila pozadinu koja je na svoj način podnijela teret toga rata, posebno posljednje godine u kojima se uz kaos, nered i pobune pojavila i španjolska groznica ili gripa.

U četvrtom poglavlju: *Garešnički kraj u novoj jugoslavenskoj državi (1918. 1941.)* Karaula daje prikaz prošlosti Garešnice između dva svjetska rata. U tom dijelu prvo prikazuje nastanak nove države i položaj Garešnice u njoj kao kotara u Osječkoj oblasti. Zbog čitavog niza promjena na štetu seljaka i neprovođenja agrarne reforme u i oko Garešnice razvio se seljački pokret kao otpor sve težem položaju seljaka. Pratilo ga je i političko djelovanje prvo HPSS, a kasnije Hrvatske republikanske seljačke stranke (HRSS) s kojom su pokret i seljaci bili usklađeni i na toj osnovi HRSS postaje glavna politička snaga u međuratnom periodu. Iznimka su izbori 1925. kada znatan dio glasova dobiva

i Hrvatska stranka prava koja jača i zahvaljujući raskolima koji su bili u HRSS. U tom periodu u Garešnicu u posjet dolazi i Stjepan Radić. U gospodarskom pogledu nastavlja se razvoj prehrambene industrije, industrije drva i građevinarstva, te obrti, ali i dalje više od 90% stanovnika bavi se poljoprivredom. Pojačan gospodarski razvoj zaustavila je gospodarska kriza 1929. – 1933., ali je poslije 1935. došlo do oporavka. Jedan dio ovog poglavlja posvećen je i maloj židovskoj zajednici koja je postojala u Garešnici do 1942. kada su svi Židovi deportirani dijelom u Jasenovac i dijelom u ostale logore nacističke Njemačke, a gotovo nitko nije preživio. Između dva rata razvija se i radnički i komunistički pokret, osobito poslije 1935. kojeg na garešničkom kotaru vodi Andrija Lustig. Poslije uvođenja šestosiječanjske diktature prestaje rad svih stranaka do smrti kralja Aleksandra I. Karađorđevića 1934. kada dolazi do obnove stranaka i stranačkog političkog života. Osnovno obilježje da je sustav izbora tako iskonstruiran da je *Udružena oporba* na čelu s Vlatkom Mačekom na izborima dobila 37,4% glasova, ali je u Narodnoj skupštini mogla imati samo oko 20% zastupnika. Dana 19. listopada 1930. blagoslovljen je još potpuno nedovršen Hrvatski dom, a djelovali su još *Jugoslavenski sokol*, Čehoslovačka beseda i *Marvogojsko društvo*, *Crveni križ*, *Jadranska straža*, *Udruženje obrtnika*, *Udruženje trgovaca*, Činovnička zadruga, *zanatlijska štedionica*, *Nogometni klub*, te Radnički sportski klub *Sloga*, a neslužbeno je djelovala i četnička organizacija. U rimokatoličkoj crkvi djelovali su prvo *križari*, a potom *Katolička akcija* koji su osnivali svoje podružnice. Poslije 1935. oživljuje je i aktivira se *Gospodarska sloga*, *Seljačka sloga*, *Hrvatska seljačka zaštita*, dok je nepoznato djelovanje ustaša, osim unutar HSS-a, kao i dio komunista. Osnivanjem Banovine Hrvatske »kroatiziraju« se političke i društvene ustanove, no s time su nezadovoljne s jedne strane ustaše, a s druge strane četnički i srpski politički krugovi.

Peto poglavlje: *Garešnica i garešnički kraj u Drugom svjetskom ratu (1941. – 1945.)* govori o tom teškom i traumatičnom razdoblju na garešničkom području. U ovom poglavlju autor obrađuje Garešnicu u vrijeme nastanka Nezavisne Države Hrvatske (NDH) poslije čega ustaške vlasti organiziraju zemlju u župe, a ovdje je župa Bilogora, dok je Garešnica kotar te župe. Ustaše su organizirani na ustaške stanove, ustaške logore u kotarevima gdje je i Garešnica te ustaške tabore u općinama. U početku je bio pokušaj pa jedan dio Srba iz Garešnice je bio obuhvaćen pokušajem iseljavanja, ali u konačnici od toga se odustalo. Dio Srba prešao je u katoličanstvo, ali i ta je akcija vođena samo jedno kraće vrijeme. Razvoj partizanskog pokreta pod komunističkim vodstvom počeo je tek krajem 1941., a nastavio se 1942. kada Moslavačka gora postaje jedno od središta

partizanskog pokreta u Slavoniji i Hrvatskoj uopće. Članovi HSS odlučili su se većim dijelom za Mačekovu »politiku čekanja«, dok se manji dio priključio ustašama, a još manji partizanskom pokretu. Pojačan rast i razvoj partizanskog pokreta potakao je partizane na pokušaj osvajanja Garešnice 23. i 24. veljače 1943., ali tada bezuspješno. Oslobođenje Garešnice uspjeli će tek 15. rujna 1944., do Nove 1945. kada Garešnica ponovo postaje dio NDH, iako neki suvremenici navode kako je to vrijeme kada je Garešnica »ničija zemlja«. Komunisti će ostvariti potpunu pobjedu 4. svibnja 1945. Iako na tom području nisu vođene velike bitke tablični prikazi partizanskih stradanja od 507 žrtava i NDH žrtava od 605 žrtava prelaze brojku od 1 100 žrtava. Pri tome je zanimljivo da su civilne žrtve približne: 189 i 191.

Šesto poglavlje naslovljeno je: *Garešnica u socijalističkoj Jugoslaviji (1945. – 1991.)* govori o vremenu komunističke vlasti. U prvom dijelu autor govori o vremenu nacionalizacije i eksproprijacije, odnosno oduzimanja privatne svojine u državno (društveno) vlasništvo. Osim svih privatnih poduzeća radi se i o oduzimanju zemlje i stvaranju državnih poljoprivrednih poduzeća. Ne samo politički i društveni, nego i cijeli gospodarski život vodili su i organizirali komunisti. U tom smislu pored organizacija Komunističke partije djeluju omladinske organizacije, Narodni front i Antifašistički front žena. Komunistima su bili neprijatelji svi preživjeli neistomišljenici i članovi građanskih političkih stranaka, katolička crkva i svećenstvo i poneki pravoslavni svećenici. No jedine aktivne borbene skupine koje su se vojno suprotstavljale komunistima bili su križari. S ovoga područja bila je to skupina Đure Santa, skupina »Garešnica« i skupina Ivana Babića na Moslavačkoj gori, no sve su one potpuno uništene 1948. Potpuno uklanjanje izravnih neprijatelja zahtijevalo je potragu »unutarnjih neprijatelja«, a oni su pronađeni u pripadnicima i simpatizerima Rezolucije Informbiroa. Većina je otkrivana poslije 1950. i uglavnom su svi osuđeni, a s ovoga područja isticao se Zvonko Brkić. Pod vodstvom i nadzorom Partije nastavlja se razvoj poljoprivrede kroz velike Seljačke radne zadruge (SRZ), a poslije 1950.-ih dolazi do pojačanog razvoja industrije i industrijalizacije, među kojima se izdvaja drveni kombinat u Garešničkom Brestovcu. No poljoprivredna proizvodnja pokazivala je veliki pad produktivnosti što se onda nadoknađivalo oduzimanjem »viškova« od seljaka koji nisu bili u SRZ. Između partijskih djelatnika izdvaja se partijski sekretar Slavko Bosanac, a Garešnica poslije 1960.-ih izdaje i svoj *Garešnički list*, ima svoj hotel Garić, dok je 9. rujna 1967. podignut i Spomenik revolucije naroda Moslavine. Tijekom Hrvatskog proljeća bilo je pokušaja osnivanja ogranaka Matice hrvatske, ali bez uspjeha, a iako je bilo simpatizera Hrvatskog proljeća nije bilo toliko sukoba i progona poslije kao u nekim

drugim krajevima. Nove komunističke vlasti ugasile su Hrvatski dom pretvorivši ga u Dom kulture, a Hrvatski dom je svoje djelovanje obnovio 1990. U komunističkom periodu u kulturnom se radu ističe nastanak i razvoj kulturno-umjetničkih društava koje je imala i Garešnica. Pučka čitaonica otvorena 1887. nastavila je rad kao Narodna knjižnica, da bi 1991. bila preimenovana u Hrvatsku knjižnicu i čitaonicu »Đuro Sudeta«. Od 1. rujna 1961. počinju rad dva prva odjeljenja gimnazije u Garešnici, a godinu dana kasnije počinje i službeno gimnazija s radom. Najvažniji i najveći gospodarski razvoj događa se izgradnjom putova i cestovnih prometnica posebice 1970.-ih godina.

U sedmom poglavlju s naslovom: *Raspad Jugoslavije i Domovinski rat na području Garešnice i stvaranje Republike Hrvatske* Karaula prikazuje Garešnicu poslije 1990. do danas. U prvom dijelu autor daje prikaz raspada socijalističke Jugoslavije i nastanka Republike Hrvatske, ukidanje jednostranačkog života i uvođenje višestranačja, pobunu dijela hrvatskih Srba na području Garešnice, prve incidente i sukobe te glavne operacije koje su uglavnom bile izvan garešničkog područja, ali u kojima su sudjelovale prvo policijske postrojbe Garešnice, a potom i vojne, među kojima se izdvaja 73. samostalni bataljun Garešnica. U tom vremenu posebno se istakla pozadina i civilni sektor koji su na razne načine pomagali prostore Hrvatske i ratne postrojbe iz Garešnice. U oslobodilačkim operacijama Bljesak i Oluja vojne postrojbe iz Garešnice sudjelovale su na sektoru Okučana, Posavine i Pounja. Naslijeđeno socijalističko gospodarstvo i političku i gospodarsku krizu pojačali su sukobi i rat pa je bilo logično da će gospodarstvo Garešnice zahvatiti teška kriza što se dogodilo već 1992. i nastavilo tijekom sljedećih godina. Sve to biti će praćeno novom administrativno-upravnom podjelom u kojoj će Garešnica izgubiti dobar dio sela koja će osnivati svoje općine. No i u toj i takvoj krizi biti će dovršena izgradnja Hrvatskog doma, a 1992. otvorena je i radio postaja Garešnica, dok će se od 1995. održavati likovna kolonija Garešnica, a 17. siječnja 1997. Garešnica je postala grad. U godinama poslije 1995. HDS silazi na vlast gdje prvo dolazi HDZ, a pred kraj XX. st. vraća se SDP. No kriza je trajala i dalje toliko da je jedno vrijeme bio blokiran i račun grada. Autor dalje navodi rezultate izbora i gospodarske uspjehe, ali ne i nastavak krize osobito pojedinih gospodarskih subjekata koji će vremenom prestati funkcionirati.

U daljnjem dijelu poglavlja autor prikazuje razvoj sporta u Garešnici od nogometa, preko rukometa, kuglanja, tenisa, stolnog tenisa, šaha, streljaštva i ostalih sportova. U tekstu o suvremenoj Garešnici prikazuje razvoj Garešnice od 2012. do 2023. U pregledu djelovanja garešničkih udruga i javnih institucija prikazano je amatersko kazalište »Diletanti« iz Garešnice, KUD

»Graničar«, pjevačka skupina »Hrvatska žena«, folklorni ansambl »Zdenac«, Garešnički kulturni centar, ogranak Matice hrvatske u Garešnici, SKD Prosvjeta-Garešnica, Češka beseda Garešnica, dječji vrtić Maslačak, garešničke mažoretkinje, sportsko ribolovno društvo »Ilova« na jezeru Skresovi, biciklistička udruga »Gubernal«, radio klub Garešnica, pčelarska udruga »Cvijet«, udruga umirovljenika i dijabetička udruga.

U nastavku knjige slijedi fotografski prikaz moderne Garešnice, sažetak knjige na hrvatskom i engleskom jeziku, kratice, kazalo, iscrpan, širok i hvale vrijedan popis izvora i literature i životopis autora.

Knjiga je obogaćena brojnim slikovnim prikazima, fotografijama, zemljovidima i tablicama te se lako čita u cjelini i u dijelovima. Nezaobilazna će biti u svim budućim bilo kakvim prikazima i istraživanjima Garešnice i okolice za sve istraživače jer je multidisciplinarna, sustavna i temeljita, upravo onakva kakva treba biti.

Stipo Pilić, prof.